**Український державний університет
імені Михайла Драгоманова**

ISSN 2307-3179 (Print)

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 53-54

Київ – 2025

В І С Н И К
А Г Р А Р Н О Ї
І С Т О Р І Ї

53-54'2025

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (*головний редактор*),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
М.П. Жолоб, І.А. Коляда, С.С. Падалка,
О.В. Потильчак, В. Сукарєв

B U L L E T I N O F
A G R A R I A N
H I S T O R Y

53-54'2025

Scientific journal

УДК 94:63(100)
В 53
DOI: 10.31392/VAH-2025.53-54

Засновник:
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 894 від 10.10.2022 р. журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з історичних наук (спеціальність В9 / 032 Історія та археологія)

Ідентифікатор медіа: R30-04514

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
https://agrarian-history.com.ua

Адміністратор сайту:
С. Діхтяр

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (097) 130-91-96;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:

Вченої ради історичного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 5 від 25.12.2025 р.)

Підп. до друку 27.12.2025
Формат 70 х 108 1/16.
Папір офсет. Друк. різогр.
Ум. автор. арк.: 26
Наклад 50 прим.

Друк: ТОВ «ТВОРИ»

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших відомостей.

ДЕМІФІЛОГІЗОВАНА КЛІО: ХИМЕРИ ІСТОРІОПИСАННЯ

https://doi.org/10.31392/VAH-2025.53-54.1
УДК 94:159.953+161.201.3(470+571):477)«2012»:[94(367)«8/13»]

«ОТКУДУ ЄСТЬ ПОШЛА РУСКАЯ ЗЕМЛЯ». БОРОТЬБА ЗА СПАДЩИНУ РУСІ: ІСТОРИЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (ДОВКОЛА ВІДЗНАЧЕННЯ РОСІЄЮ 1150-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ СВОЄЇ ДЕРЖАВНОСТІ У 2012 Р.)

Журба Михайло Анатолійович
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії та археології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: m.a.zhurba@udu.edu.ua
https://orcid.org/0000-0001-9691-8913

Доценко Віктор Олегович
доктор історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії та археології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: dozenkov@ukr.net
https://orcid.org/0000-0003-0106-1385

Жолоб Михайло Петрович
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та археології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: zholobb@gmail.com
http://orcid.org/0000-0003-0745-8412

Цибін Олександр Станіславович
кандидат економічних наук,
науковий співробітник відділу наукових досліджень,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: ciba.view@gmail.com
http://orcid.org/0009-0007-1809-5393

Анотація. *У статті проаналізовано історичну політику Російської Федерації крізь призму маніпуляцій спадщиною Київської Русі та використання історичного наративу як інструменту легітимації її експансії. Розглянуто особливості відзначення Росією у 2012 р. 1150-річчя «зародження російської державності», яке було пов'язане з інтерпретацією подій 862 р. та міфологізацією постаті Рюрика. Показано, що ця символічна дата не має належного наукового підґрунтя і є результатом традиційної для російської історіографії*

норманської концепції, сформованої ще в імперський період. Досліджено реакцію українського наукового середовища, громадянського суспільства та державної влади на російські коммеморативні практики, зокрема спроби протиставити їм власні моделі вшанування державотворчих процесів Русі-України. Окремо розглянуто започаткування практик відзначення Дня Української Державності як елементу утвердження українського національного історичного наративу. Зроблено висновок, що боротьба за інтерпретацію спадщини Київської Русі є важливою складовою інформаційної війни, а деконструкція російських історичних міфів – необхідною умовою зміцнення української національної ідентичності та державної безпеки.

Ключові слова: *Русь, українська ідентичність, інформаційна війна, історична міфологія, історична пам'ять.*

Постановка проблеми. Російсько-українська війна, що триває з 2014 р. і набула повномасштабного характеру з 24 лютого 2022 р., виявила не лише геополітичні, а й глибоко ідеологічні й історичні підстави збройної агресії Російської Федерації проти України. Одним із головних інструментів легітимації експансіоністської політики Кремля стала маніпуляція історією, передусім завдяки популяризації концепту «русского мира» та міфологемами про спільну «тисячолітню державність трьох східнослов'янських народів». У цьому контексті особливого значення набуває аналіз процесів формування офіційного історичного наративу Росії у пострадянський період, коли історична політика стала невід'ємною складовою державної ідеології. Пошуки «символічних дат» для утвердження спадковості російської державності від Київської Русі є частиною інформаційно-ідеологічного фронту російсько-української війни. У світлі сучасних подій питання деколонізації історичного знання, критики імперських версій минулого та пошуку автентичної української національної історичної традиції набуває особливої ваги. Саме тому вивчення формування ідеологем російської історичної політики, зокрема її наративів про витоки державності, є не лише академічним завданням, а й елементом національної безпеки. Уміння протистояти спробам привласнення української історії є важливим кроком до утвердження історичної суб'єктності України на тлі триваючої війни.

Мета дослідження – проаналізувати історичну політику Російської Федерації у контексті спроб легітимації сучасної імперської експансії через міфологізацію минулого, зокрема шляхом відзначення у 2012 р. ювілею, пов'язаного із потребою обґрунтування давніх (1150-літніх) витоків російської державності, а також охарактеризувати реакцію України на цей виклик.

Виклад основного матеріалу. У 2000-х рр. в Росії почала активно формуватися «історична політика» – держава почала системно використовувати історію як інструмент ідеологічного впливу. Наука, освіта, культура, засоби масової інформації були спрямовані на утвердження офіційної версії минулого, яка наголошувала на ролі Росії як цивілізаційного ядра слов'янського світу. Відбувалося формування консервативного наративу, в якому історія мала стати інструментом легітимації сьогодення. Історики мали обґрунтовувати концепцію «русского мира», що позиціонує Росію як природний та історичний центр для всіх російськомовних і православних народів колишнього СРСР.

У цьому контексті активізувалися і пошуки символічних історичних дат, здатних зміцнити державний міф і посилити легітимність чинної влади. Саме тому

спроба визначити витоки російської державності й зафіксувати їх у вигляді ювілейної дати набувала особливої ваги. Пошуки владою Росії початків історії власної держави в період президентської каденції Д. Мєдвєдєва врешті вилилися у не надто помпезне святкування 21-23 вересня 2012 р. 1150-ліття російської державності, яке відбулося уже після повернення В. Путіна на посаду президента Російської Федерації [Касьянов, Смолій, Толочко, 2013, с. 115, 124].

Що ж це за дата – 862 р. – від якої російські високопосадовці вирішили відраховувати вік власної держави? Це час появи варяга Рюрика (чимало істориків вважають, що це цілком міфічний персонаж) у Новгороді. Від цього «новгородського сидіння» у Російській Федерації намагаються виводити свою «державність», цілком серйозно запевняючи, що «першою столицею» Русі був саме Новгород, згодом варяги цю «столицю» в 882 р. начебто «перенесли» до Києва, а звідти Андрій Боголюбський нібито «переніс» її в 1169 р. до Володимира-на-Клязьмі, звідки у XIV ст. вона перемістилася уже до Москви [Шумило]. Тож, зусиллями розробників «кремлівської» схеми російської історії, наразі ми маємо цікаву концепцію «бродячої спадковості» російської державності, зважати на яку свого часу мусив навіть М. Грушевський. От тільки класик української історіографії, описуючи перебіг подій на українських землях у XIII ст., зміщав увагу з Києва не на Володимиро-Суздальське князівство, як узвичаїлися робити російські історики, а на Галицько-Волинське князівство, як новий центр державотворчих потуг українського народу [Грушевський, 2014, с. 204].

Загалом давньоруські джерела не дають підстав вважати 862 рік часом заснування у Східній Європі нової держави. Постає питання: то звідки ж російські ідеологи взяли цю дату?

Щоб зрозуміти це, необхідно звернутися до реалій становлення Російської імперії. Батьком цієї держави був Петро I, який став на шлях модернізації Московії. Він зробив ставку на залучення іноземних, передусім німецьких спеціалістів. Вихідці з Німеччини зайняли вищі державні посади в імперії. Наприклад, у XIX столітті німецьке населення Росії становило всього 1 %, однак серед керівництва Міністерства закордонних справ німців було 57%, Військового міністерства – 46%, серед керівництва Міністерства пошти й шляхів сполучення – 62% і т. д. Онімечилася навіть династія Романових. Так, відома імператриця Катерина II була стовідсотковою німкенею, навіть народилася і виховувалася в Німеччині.

Такий стан речей потребував ідеологічного виправдання. У Російській академії наук почала розроблятися так звана норманська теорія. Вперше її оприлюднив для широкої публіки офіційний імперський історіограф німець Ґергард Фрідріх Міллер у 1749 р. на день народження цариці Єлизавети Петрівни, виступивши з доповіддю «Походження племені та імені російського». Основна думка, що прозвучала в цій доповіді, така: початки російської державності сягають 862 р., коли предки новгородців покликали до себе на правління варягів Рюрика, Синеуса й Трувора.

З того часу в російській історіографії й утвердилася норманська теорія походження Давньоруської держави. З неї випливало, що місцеве населення було нездатне самостійно створити для себе державу. Для цього необхідно було закликати варягів, сиріч німців. Що, зрештою, успішно й робилося в Російській імперії. Попри антипатріотичність теорії з нею мусили рахуватися такі головні представники

російської історіографії як В. Татіщев, М. Карамзін, М. Погодін, С. Соловйов, В. Ключевський та ін. [Кралюк].

Слід зазначити, що ідея відзначення 1150-ліття російської державності висловлювалася не лише всередині Росії, але й, зокрема, стала наріжною для членів створеного у 2010 р. в Києві проросійського Громадянського форуму Росії, України та Білорусі [В Киеве и Севастополе…]. Тому, уже тоді, щоб завадити проникненню в Україну ворожих російських коммеморативних практик, небайдужі громадяни українського суспільства мусили «зіграти на випередження». Так, історик і релігієзнавець С. Шумило з групою однодумців намагався ініціювати відзначення у 2010 р. 1150-річчя міжнародного дипломатичного визнання Київської держави та початку її християнізації, що пов'язана із хрещенням у 860 р. князя Аскольда, запропонувавши запровадити святкування Дня давньоукраїнської державності. Науковець письмово звертався до депутатів Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Адміністрації Президента, але все було марно. На той час Президентом України вже став В. Янукович, який, мов папуга, повторював усе, що йому повідомляли з Москви. Попри це, ініціативу С. Шумила підтримав Патріарх Філарет, ініціювавши в УПЦ-КП канонізацію київського князя Аскольда [Шумило].

3 березня 2011 р. Д. Медведєв видав указ № 267 «Про святкування 1150-ліття зародження російської державності». Його текст доволі скупо, лише стандартною для подібних документів формулою, обґрунтовував смисл події: «З метою подальшої консолідації російського суспільства та у зв'язку із відзначенням у 2012 році 1150-ліття зародження російської державності» [Касьянов, Смолій, Толочко, 2013, с. 118].

Прикметно, що план основних заходів з підготовки і проведення 1150-річчя зародження російської державності, який був затверджений розпорядженням Уряду Російської Федерації від 6 лютого 2012 р., поряд із меморіалізацією пам'ятних місць, організацією археологічних досліджень і публікацією наукових видань у Росії, передбачав надання 400 тис. рублів організаторам проведення у Ялті «V Кримського лінгвістичного конгресу» [План основних заходів…].

Під час підготовки до відзначення 1150-річчя російської державності росіянами уперше на офіційному рівні було заявлено, що компетенція російської історії збігається із територією, на яку розповсюджується державна влада [Касьянов, Смолій, Толочко, 2013, с. 123]. Директор Інституту історії Росії А. Сахаров в інтерв'ю 2011 р., що було надане з приводу підготовки до святкування у 2012 р. 1150-річчя з для заснування російської державності наголосив, що державність зародилася на Русі не тільки у Києві, але й на півночі – у Давньому Новгороді. Тож, на думку академіка, російська державність не вела свою тяглість виключно від київського періоду [Гриневич]. Така позиція дослідника, ймовірно стала відгомоном дискусій, що на початку 2000-х рр. розгорталися у середовищі російських істориків та археологів навколо обговорення з В. Путіним потреби створення нової російської національної ідеї. Тоді президента Російської Федерації найбільше цікавило питання про місце Києва в російській історії і з чого розпочинати цю історію після проголошення Україною незалежності. Реагуючи на занепокоєння В. Путіна (який за своєї першої президентської каденції на питання: «чий Крим?», поки ще упевнено, принаймні публічно, відповідав – «український»), щодо неможливості легітимного обґрунтування тяглості російської історії через відсутність у межах адміністративних кордонів Росії «матері міст руських», історики одностайно

наголошували на помітній ролі у середньовічних державотворчих процесах Новгорода [Шнирельман, 2011, с. 377]. У зв'язку з цим, у декого склалося хибне враження, що політичні еліти Росії готові до демонтажу не просто російських імперських і радянських інтерпретацій Київської Русі як «спільного минулого трьох східнослов'янських народів», але й значною мірою традиційного наративу російської історії, який неподільно володів «київським періодом» [Касьянов, Смолій, Толочко, 2013, с. 123]. Насправді ж консенсусу відносно трактовки події від якої було вирішено здійснювати відлік російської державності серед представників наукової думки Росії досягнуто не було. До прикладу, керівник Староладозької археологічної експедиції А. Кірпічніков дотримувався цілком імперських поглядів, зазначаючи, що держава, заснована Рюриком, називалася у різні століття по-різному – Київська Русь, Московська держава, Російська імперія, СРСР, Російська Федерація, але існувала вона безперервно, незважаючи на ворожі навали, лиха, смути та революції [Ткаченко, 2012, с. 149].

В Україні ініціативу російської влади щодо відзначення 1150-ліття російської державності з одного боку сприйняли як спробу «привласнення» історії зародження держави Русь, а з іншого применшення ролі Києва у середньовічних державотворчих процесах на території Східної Європи. Тож, підготовка до ювілейних заходів у Росії послугувала важливим чинником сплеску у середовищі українських учених інтересу до потреби розгляду питань національної ідентичності українців. Публіцистичними виступами на проголошення ювілею російської державності відізвалася низка українських вчених – А. Свидзинський, М. Жуйкова, В. Степанков, П. Кралюк, О. Палій та ін. [Ткаченко, 2016, с. 25]. Саме в 2011 р., як реакція на заклик, що містила назва розміщеної на сторінках газети «День» статті І. Лосєва «Росія готується до 1150-річчя російської держави. Хто в Україні відповість на цей виклик?» розпочалася популяризація запропонованих В. Білінським у книзі «Країна Моксель або Московія» підходів до спростування традиційної концепції російської історії [Лосєв, 2011; Білінський, 2011].

З науковою критикою хибності обрання точки відліку для майбутнього відзначення у Російській Федерації ювілею російської державності із статтею «Початки Русі. Довкола 862 р.» у весняному номері «Українського історичного журналу» за 2012 р. виступив доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України, головний науковий співробітник Інституту історії України НАН України М. Котляр. Учений зазначав: «У вітчизняній та й у світовій науці роком створення давньоруської державності вважається 882-й. Що ж стосується 862-го, то це був час, коли в північно-західному регіоні Русі утворилося невелике переддержавне об'єднання слов'ян і угро-фінів під проводом найнятого ними на службу варязького конунга. Перерости в Давньоруську державу воно не могло, адже це був лише клаптик її майбутньої величезної території. Головний осередок творення давньоруської державності виник на Наддніпрянщині, і першим свідченням цього є історія про Кия, Щека і Хорива» [Котляр, 2012, с. 37]. Якщо ж говорити про початок культурної консолідації Русі й спробу її «націоналізації» як «руської» – від терміну «Русь», але жодним чином не «російської» – від терміну «Росія», то це взагалі буде уже середина XI ст. Саме тоді стараннями Ярослава Мудрого відбулось перетворення Русі у територіальну спільність, було утверджено звід законів – «Руську правду», уведено єдину законну сакральну мову на усіх підлеглих князю

володіннях, а об'єднуючим ідеологічним центром став Софійський собор у Києві. До цього часу «русь» була лише іноземною правлячою верхівкою з примітивною соціально-політичною організацією, що періодично збирала данину для своїх князів, однак не була стабільно пов'язана з конкретною територією [Ткаченко, Якуба, 2021, с. 298].

Національно свідома частина українського суспільства, яка була ознайомлена з особливостями підготовки російської влади до відзначення 1150-річчя російської державності, не плекала сподівань на відхід російського суспільства від імперського сприйняття свого минулого. У зв'язку з цим, на противагу росіянам, окремі представники влади та активної частини громадянського суспільства запропонували 2012 р. відзначити 1160-річчя державності України, адже згідно «Повісті временних літ» 852 р. частина території сучасної України розпочала називатися Руською землею (Руссю-Україною). Таким чином, небайдужі до власної історії українці вирішили використати класичний прийом національної історіографії зразка XIX ст., коли її творці намагалися заглибити існування власних народу і держави подалі у минуле, тим більше якщо на нього зазіхали сусідні народи. З відповідною пропозицією на засіданні Верховної Ради України, що відбулося 16 листопада 2012 р., виступила депутат Л. Григорович. Проте її ініціатива набрала тільки 79 голосів підтримки і не була включена до порядку денного [Депутат запропонувала…].

Позбавлений чіткості підхід до ідейної наповненості відзначення ювілею, що був сформований за каденції Д. Мєдвєдєва, явно не поділяв В. Путін, який, ставши 7 травня 2012 р. президентом Російської Федерації, на головні урочистості з нагоди відзначення 1150-річчя російської державності, що через кілька місяців після інаугураційних заходів відбулися у Новгороді, не прибув. Варто відзначити, що не приїхали на святкування ані прем'єр-міністр, ані спікери палат Державної думи [Касьянов, Смолій, Толочко, 2013, с. 124]. В. Путін не був прихильником ідеї відмови вважати події, які відбувалися у серці Київської Русі, другорядними для формування офіційної версії історії Росії. Цьому сприяли геополітичні амбіції російського президента, які були ним сформульовані у так званій мюнхенській промові на конференції з питань політики безпеки 10 лютого 2007 р., та засвідчені вторгненням Російської Федерації до Грузії у серпні 2008 р. Прикметно, що в оприлюдненій 12 липня 2021 р. на сайті президента Росії статті «Про історичну єдність росіян і українців», яка мала ідеологічно обґрунтувати майбутнє повномасштабне вторгнення російських військ до України, В. Путін, згадуючи давньоруський Новгород, зробив це поза контекстом гаданої причетності цього міста до зародження російської державності. Натомість він відзначив: «Київський князівський стіл займав чільне місце у Давньоруській державі. Так повелося з кінця IX століття. Слова Віщого Олега про Київ: "Хай буде це мати містам руським" – зберегла для нащадків "Повість временних літ"» [Путин].

Подібної із В. Путіном думки дотримувалися члени Громадянського форуму Росії, України та Білорусі, які, влаштувавши 18 вересня 2012 р. у Києві та Севастополі конференції, долучилися до відзначення Росією 1150-річчя російської державності. Їх учасники майже одноголосно визнали «значимість спільної історії, необхідність зміцнення єдності та інтеграції братніх східнослов'янських народів».

Так, директор Фонду гуманітарних стратегій М. Павлів заявив, що «інтеграція – єдиний шанс України, Білорусії та Росії вижити».

Коментуючи підсумки заходів, їх організатор С. Пантелєєв зазначив: «Завдяки історичній даті 1150-річчя утворення Давньоруської держави, даті, важливій для всіх трьох спадкоємців Русі – Росії, України та Білорусії, ми вийшли на проблеми сучасних міждержавних відносин. Абсолютно невипадково і в Києві, і в Севастополі у центрі уваги опинилася тема будівництва майбутнього Євразійського союзу» [В Киеве и Севастополе…].

Якщо святкування 1150-річчя російської державності В. Путін фактично проігнорував, то у відзначенні 1160-літнього ювілею він взяв активну участь. 21 вересня 2022 р. президент Російської Федерації виступив на концерті у Великому Новгороді з нагоди святкування 1160-річчя зародження російської державності. В. Путін зазначив: «Великий Новгород, Рюрикове городище, Стара Ладога, Ізборськ – все це колиска Русі, виток нашої цивілізації і нашої держави, нашої культури, освіти. Звідси, з півночі починалися походи дружинників першої російської династії Рюриковичів. Йшли торгові каравани з варягів у греки. Створювалася Русь. Найбільша держава Європи того часу, що об'єднала слов'янські, фіно-угорські, тюркські та інші племена. Від Ладоги до Балтики, від Новгорода та Пскова до Києва та Чернігова, Азова, Чорного моря, Криму» [Путин поздравил…]. Промова В. Путіна чітко продемонструвала спробу представити Росію як безперечного спадкоємця всієї Давньої Русі. Така риторика – це виправдання претензій рашистів на території України. Йдеться про спробу зафіксувати у свідомості росіян, що Росія нібито має історичне право на простір колишньої Київської Русі як на власну «цивілізаційну зону». Також В. Путін у своїй промові здійснив спробу вбудувати Крим і Чорноморський та Азовський регіони у «спільну давньоруську історію». Позиціонуючи їх як органічну частину історичної Русі, а отже, з його точки зору, й Росії, В. Путін фактично підкріпив тезу про «історичну правомірність» анексії Криму у 2014 р. та подальше захоплення інших територій України.

Одним із виявів реакції української влади та суспільства на російську агресію стало започаткування практик вшанування подій, що були пов'язані із середньовічним українським державотворенням.

Так, у зв'язку з 1000-річчям упокоєння києво-руського князя Володимира Великого Президент П. Порошенко 25 лютого 2015 р. видав указ «Про вшанування пам'яті князя Київського Володимира Великого – творця середньовічного європейської держави Руси-України». Цій події згодом були присвячені заходи по всій Україні, такі як наукові конференції, урочистості з ушанування пам'яті князя, карбування монет і випуск марок на його честь.

Метою цих заходів мало бути збереження й утвердження традицій української державності, нагадування про роль історичної спадщини Руси-України в їх становленні, визнання важливості прийняття християнства для розвитку українського суспільства як невід'ємної частини європейської цивілізації [Порошенко оголосив…].

Ініціативи з вшанування історичної спадщини Київської Русі-України, що почалися ще за часів Президента П. Порошенка, знайшли свій логічний розвиток у проголошенні Дня Української Державності, що відбулося 24 серпня 2021 р. на урочистому засіданні Верховної ради до Дня Незалежності України. Президент В.

Зеленський з трибуни парламенту зазначив: «Ми починаємо відзначати День Української державності. Її точкою відліку ми вважаємо рік заснування Києва – столиці Київської Русі-України, яку недаремно називають місцем, де все починається. Зародження нашої державності ми відзначатимемо в день розквіту нашої державності – у День хрещення Київської Русі-України» [Рада має зробити…]. 28 липня 2022 року Україна вперше відзначила День Державності разом із Днем хрещення Київської Русі та Днем пам'яті Володимира Великого, а 14 липня 2023 р. Верховна Рада проголосувала за перенесення свята з 28 на 15 липня через прив'язку державного свята до церковного і перехід Церкви з Юліанського на Григоріанський календар [Панасюк, Коропецька]. Це свято було покликане стати символом неперервності української державної традиції. Саме тому його впровадження засвідчило глибоке усвідомлення владою та суспільством значення історичних коренів у боротьбі за суверенітет і європейську ідентичність України.

Можемо обережно припустити, що однією з причин встановлення українською владою відзначення Дня Української Державності стала потреба в реагуванні на широке святкування 2021 р. у Росії 800-ліття з дня народження Олександра Невського – культової особи в пантеоні героїв російської історії. От тільки, якщо російська влада вихваляла антизахідну спрямованість діяльності Олександра та толерувала його орієнталістську позицію – співпрацю з Ордою, то українське суспільство пов'язало відзначення Дня Української Державності із Володимировим хрещенням, завдяки якому, князь, попередньо відмовившись стати адептом «східних» релігій – іудаїзму та ісламу, доєднав Україну-Русь до кола провідних європейських держав.

Якщо для Росії відзначення ювілеїв постання власної державності врешті зумовлювалося потребою утвердити імперські амбіції правлячої верхівки та необхідністю легітимізувати авторитарну владу В. Путіна в очах російського суспільства, яке з 2012 р. розпочало дедалі швидше втрачати можливості публічного висловлення опозиційних настроїв, то у випадку України возвеличення власних державотворчих процесів через призму історії Київської Русі стало реакцією на посилення агресії з боку путінської Росії.

Висновки. Історична політика Російської Федерації у пострадянський період набула характеру системного інструменту геополітичного впливу й ідеологічного домінування. Спроба легітимізувати російську державність через символічну дату 862 р., яку пов'язують із міфологічною фігурою Рюрика, є виявом прагнення Кремля привласнити історичну спадщину Київської Русі. Такі наративи слугують не лише внутрішній мобілізації російського суспільства, а й створенню ідеологічного підґрунтя для агресивної зовнішньої політики, зокрема для виправдання вторгнення в Україну. На противагу імперським наративам Росії, в Україні Київську Русь розглядають як першу форму української державності. Реакцією на російські коммеморативні ініціативи стали українські спроби започаткувати відзначення власних ювілеїв, що мали бути пов'язані із знаковими подіями державотворчих процесів – від ініціатив у 2010 – 2012 рр. до офіційного впровадження Дня Української Державності у 2021 р.

Таким чином, боротьба за історичну спадщину набуває важливого значення у російсько-українській війні, де історія стає не лише предметом наукових дискусій, а й інструментом державної безпеки та ідентичності. Усвідомлення важливості

національного історичного наративу є необхідною умовою для формування суб'єктної позиції України у протистоянні з імперським реваншизмом сучасної Росії.

Список використаних джерел та літератури

Білінський, В., 2011. Про що мовчать байкарі російської історії. *День. № 200.* 4 листопада.

В Киеве и Севастополе состоялись конференции, приуроченные к 1150-летию русской государственности. URL: https://inforos.com/?module=news&action=view&id=31769

Гриневич, В. Війни пам'ятей як конфлікт постколоніального та імперського дискурсів. URL: https://uamoderna.com/blogy/vladislav-grinevich/memory-wars-imperial-discourses/

Грушевський, М., 2014. «Звичайна схема „русскої" історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства». *Український історичний журнал. № 5.* С. 199-208.

Депутат запропонувала Раді вважати, що українська державність на 10 років древніша за російську. URL: https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1283918-deputat-zaproponuvala-radi-vvazhati-shcho-ukrayinska-derzhavnist-na-10-rokiv-drevnisha-za-rosijsku

Касьянов, Г., Смолій, В., Толочко, О., 2013. Україна в російському історичному дискурсі: проблеми дослідження та інтерпретації. Київ. 128 с.

Котляр, М. Ф., 2012. Початки Русі. Довкола 862-го року. *Український історичний журнал.* № 2. С. 28-41.

Кралюк, П. 2012 рік: 1150-ліття російської державності чи 1160 років Русі-України? URL: https://www.radiosvoboda.org/a/24327939.html

Лосєв, І., 2011. Росія готується до «1150-річчя російської держави». Хто в Україні відповість на цей виклик? *День.* № 132-133. 29 липня.

Панасюк, Л., Коропецька А. День української державності: коли та чому ми його відзначаємо. *Українська правда.* URL: https://life.pravda.com.ua/society/2023/07/28/255511/

План основных мероприятий по подготовке и проведению 1150-летия зарождения российской государственности. URL: https://rg.ru/uploads/attachments/64/90/26/153_plan.pdf

Порошенко оголосив князя Володимира творцем української державності. URL: https://lb.ua/news/2015/02/26/296903_poroshenko_obyavil_knyazya_vladimira.html

Путин, В. Об историческом единстве русских и украинцев. URL: http://kremlin.ru/events/president/news/66181

Путин поздравил россиян с 1160-летием зарождения Российской государственности. URL: https://ria.ru/20220921/pozdravlenie-1818508909.html

Рада має зробити День Української державності вихідним – Зеленський. *Українська правда.* URL: https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/24/7304842/

Ткаченко, В. М., 2016. Неподільна спадщина Давньої Русі (про святкування 1150-річчя зародження російської державності). *Проблеми всесвітньої історії.* № 1. С. 24-51.

Ткаченко, В. М., Якуба, В. В., 2021. Війни історичної пам'яті: «newer more» чи «если надо – повторим»? (начерки історичної політики Росії). Київ: Видавництво Політія. 344 с.

Ткаченко, В. О., 2012. праздновании 1150-летия зарождения российской государственности: взгляд с Украины. *Україна-Європа-світ.* С. 149-167.

Шнирельман, В., 2011. Презеденты и археология, или Что ищут политики в древности: делекое прошлое и его политическая роль в СССР и постсоветское время. *Империя и нация в зеркале исторической памяти.* Москва. С. 357-405.

Шумило, С. Путінські спотворення історії та 1165-річчя давньоукраїнської державності. URL: https://www.istpravda.com.ua/columns/2024/02/14/163650/

References

Bilinskyi, V., 2011. Pro shcho movchat baikari rosiiskoi istorii. *Den.* № 200. 4 lystopada. [in Ukrainian].

Deputat zaproponuvala Radi vvazhaty, shcho ukrainska derzhavnist na 10 rokiv drevnisha za rosiisku. URL: https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1283918-deputat-zaproponuvala-radi-vvazhati-shcho-ukrayinska-derzhavnist-na-10-rokiv-drevnisha-za-rosijsku [in Ukrainian].

Hrushevskyi, M., 2014. «Zvychaina skhema „russkoi" istorii y sprava ratsionalnoho ukladu istorii skhidnoho slovianstva». *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal.* № 5. S. 199-208. [in Ukrainian].

Hrynevych, V. Viiny pamiatei yak konflikt postkolonialnoho ta imperskoho dyskursiv. URL: https://uamoderna.com/blogy/vladislav-grinevich/memory-wars-imperial-discourses/ [in Ukrainian].

Kasianov, H., Smolii, V., Tolochko, O., 2013. Ukraina v rosiiskomu istorychnomu dyskursi: problemy doslidzhennia ta interpretatsii. Kyiv. 128 s. [in Ukrainian].

Kotliar, M. F., 2012. Pochatky Rusi. Dovkola 862-ho roku. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal.* № 2. S. 28-41. [in Ukrainian].

Kraliuk, P. 2012 rik: 1150-littia rosiiskoi derzhavnosti chy 1160 rokiv Rusi-Ukrainy? URL: https://www.radiosvoboda.org/a/24327939.html [in Ukrainian].

Losiev, I., 2011. Rosiia hotuietsia do «1150-richchia rosiiskoi derzhavy». Khto v Ukraini vidpovist na tsei vyklyk? *Den.* № 132-133. 29 lypnia. [in Ukrainian].

Panasiuk, L., Koropetska A. Den ukrainskoi derzhavnosti: koly ta chomu my yoho vidznachaiemo. *Ukrainska pravda.* URL: https://life.pravda.com.ua/society/2023/07/28/255511/ [in Ukrainian].

Plan osnovnikh meropriyatii po podgotovke i provedeniyu 1150-letiya zarozhdeniya rossiiskoi gosudarstvennosti. URL: https://rg.ru/uploads/attachments/64/90/26/153_plan.pdf [in Russian].

Putin pozdravil rossiyan s 1160-letiem zarozhdeniya Rossiiskoi gosudarstvennosti. URL: https://ria.ru/20220921/pozdravlenie-1818508909.html [in Russian].

Putin, V. Ob istoricheskom yedinstve russkikh i ukraintsev. URL: http://kremlin.ru/events/president/news/66181 [in Russian].

Rada maie zrobyty Den Ukrainskoi derzhavnosti vykhidnym – Zelenskyi. *Ukrainska pravda.* URL: https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/24/7304842/ [in Ukrainian].

Shnirelman, V., 2011. Prezedenti i arkheologiya, ili Chto ishchut politiki v drevnosti: delekoe proshloe i yego politicheskaya rol v SSSR i postsovetskoe vremya. *Imperiya i natsiya v zerkale istoricheskoi pamyati.* Moskva. S. 357-405. [in Russian].

Shumylo, S. Putinski spotvorennia istorii ta 1165-richchia davnoukrainskoi derzhavnosti. URL: https://www.istpravda.com.ua/columns/2024/02/14/163650/ [in Ukrainian].

Tkachenko, V. M., 2016. Nepodilna spadshchyna Davnoi Rusi (pro sviatkuvannia 1150-richchia zarodzhennia rosiiskoi derzhavnosti). *Problemy vsesvitnoi istorii.* № 1. S. 24-51. [in Ukrainian].

Tkachenko, V. M., Yakuba, V. V., 2021. Viiny istorychnoi pamiati: «newer more» chy «esly nado – povtorym»? (nacherky istorychnoi polityky Rosii). Kyiv: Vydavnytstvo Politiia. 344 s. [in Ukrainian].

Tkachenko, V. O., 2012. prazdnovanii 1150-letiya zarozhdeniya rossiiskoi gosudarstvennosti: vzglyad s Ukraini. *Ukriina-Yevropa-svit.* S. 149-167. [in Russian].

V Kieve i Sevastopole sostoyalis konferentsii, priurochennie k 1150-letiyu russkoi gosudarstvennosti. URL: https://inforos.com/?module=news&action=view&id=31769 [in Russian].

"WHERE DID THE RUS LAND COME FROM?" THE STRUGGLE FOR THE HERITAGE OF RUSSIA: HISTORICAL MANIPULATIONS OF THE RUSSIAN FEDERATION AND THE ASSERTION OF UKRAINIAN NATIONAL IDENTITY (IN THE CIRCUMSTANCES OF RUSSIA'S CELEBRATION OF THE 1150TH ANNIVERSARY OF ITS STATESHIP IN 2012)

Mykhailo Zhurba
Doctor of Historical Sciences,
Professor, Head of the Department of World History and Archeology,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv
Viktor Dotsenko
Doctor of Historical Sciences,
Professor of the Department of World History and Archeology,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv
Mykhailo Zholob
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor of the Department of World History and Archeology,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv
Tsybin Oleksandr
Candidate of Economic Sciences,
Researcher of Department of Scientific Research,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abstract. *The article analyzes the historical policy of the Russian Federation through the prism of manipulation of the heritage of Kyivan Rus and the use of historical narrative as a tool for legitimizing its expansion. The features of Russia's celebration of the 1150th anniversary of the "birth of Russian statehood" in 2012, which was associated with the interpretation of the events of 862 and the mythologizing of the figure of Rurik, are examined. It is shown that this symbolic date does not have a proper scientific basis and is the result of the Norman concept traditional for Russian historiography, formed back in the imperial period. The reaction of the Ukrainian scientific community, civil society, and state authorities to Russian commemorative practices is investigated, in particular, attempts to contrast them with their own models of honoring the state-forming processes of Rus'-Ukraine. The introduction of practices for celebrating the Day of Ukrainian Statehood as an element of establishing the Ukrainian national historical narrative is separately considered. It is concluded that the struggle for the interpretation of the heritage of Kyivan Rus is an important component of the information war, and the deconstruction of Russian historical myths is a necessary condition for strengthening Ukrainian national identity and state security.*

Keywords: *Rus, Ukrainian identity, infoormation war, historical mythology, historical memory.*